„Dziady
część II i III”

– Adama Mickiewicza

O autorze

- ***Adam Mickiewicz*** - (ur. 24 grudnia 1798 w Zaosiu lub Nowogródku, zm. 26 listopada 1855 w Stambule) – polski poeta, działacz polityczny, publicysta, tłumacz, filozof, działacz religijny, mistyk, organizator i dowódca wojskowy, nauczyciel akademicki. Obok Juliusza Słowackiego i Zygmunta Krasińskiego uważany za największego poetę polskiego romantyzmu (zaliczany do grona tzw. Trzech Wieszczów) oraz literatury polskiej, a nawet za jednego z największych na skalę europejską. Określany też przez innych, jako poeta przeobrażeń oraz bard słowiański.

O autorze

- Adam Mickiewicz zadebiutował w roku 1818 na łamach „Tygodnika Wileńskiego”. Ten początkowy okres twórczości młodego poety przyjęto nazywać okresem wileńsko -kowieńskim.
- W 1822 roku powstał zbiór „Ballad i romansów” uważany za rozpoczynający epokę romantyzmu w Polsce, także znany wiersz „Do Joahima Lelewela”. „Poezje tom II” zawierające „Grażynę” oraz II i IV cz. „Dziadów” wydane zostały w 1823 roku.
- „Pan Tadeusz, czyli Ostatni zajazd na Litwie” powstał w Paryżu w latach 1832 -1834, a wydany został w roku 1834.

Rodzaj literacki

- **Gatunek: dramat, dramat romantyczny**
- **Dramat romantyczny** - typ dramatu ukształtowany w okresie romantyzmu. Typowymi przedstawicielami dramatu romantycznego byli: Victor Hugo (np. Hernani, Maria Tudor), Alfred de Musset (np. Lorenzaccio), a w Polsce Juliusz Słowacki (Balladyna, Kordian), Adam Mickiewicz (Dziady), Zygmunt Krasiński (Nie-Boska komedia).
- Kompozycja dramatu romantycznego była luźna, poszczególne epizody cechowała duża niezależność, utwór nie podlegał typowym zasadom poetyki klasycystycznej, jak zasada trzech jedności czy zasada pięciu aktów, sceny monumentalne przeplatały się z kameralnymi i lirycznymi, toteż kwalifikuje się go do gatunku mieszanego. Typowe dla dramatu romantycznego było łączenie, uważanych przez klasyków za wykluczające się, kategorii estetycznych - patosu i groteski, realizmu i fantastyki, komizmu i tragizmu.

Wyjaśnienie tytułu

- Geneza tytułu została wytłumaczona przez samego Mickiewicza już w przedmowie do II części Dziadów. Poeta wyjaśnia nam, że: „jest to nazwisko uroczystości obchodzonej dotąd między pospólstwem w wielu powiatach Litwy, Prus i Kurlandii na pamiątkę dziadów, czyli ogólności zmarłych przodków. Uroczystość sięga swymi korzeniami czasów pogańskich.
- W czasie ceremonii przywoływano dusze zmarłych, by ich ugościć, posilić i pozyskać ich przychylność. Zdarzało się, że na Dziady przybywały dusze nieproszone – upiory (samobójcy, zbrodniarze).
- Całemu Misterium przewodniczył tak zwany „koźlarz”, który był kimś w rodzaju odprawiającego całą ceremonię kapłana i poety.

Tło historyczne – Dziady Cz. II

- W okresie powstawania II części Dziadów w życiu A. Mickiewicza porażki osobiste przeplatały się z pierwszymi sukcesami literackimi (zniweczone plany małżeńskie Mickiewicza, zmarła mu matka). W tej atmosferze, w latach 1820-1822, w Wilnie oraz w Kownie, Mickiewicz napisał utwór, w którym świat zmarłych współistnieje ze światem żyjących.
- II część Dziadów określa się mianem wileńsko -kowieńskich.

Czas i miejsce akcji

- Akcja II części Dziadów rozgrywa się w Dzień Zaduszny, czyli 2 listopada, nocą, w cmentarnej kaplicy gdzieś na terenie Litwy. Dokładny czas akcji nie jest określony, nie wiadomo, który to rok, ale ze wstępu można wnioskować, że chodzi raczej o czasy współczesne niż o przeszłość.

Temat utworu

- Tematyka części II, stanowiącej zapis obrzędu tzw. Dziadów, oparta jest na romantycznym przekonaniu, że możliwe jest przenikanie świata umarłych do świata żywych; oba te światy, wchodząc we wzajemne relacje, mają na siebie wpływ

Problem

- **Ludowa moralność** – odwołanie się do ludowego poczucia sprawiedliwości, umiejętność odróżnienia dobra od zła, nauka, że w życiu należy poznać nie tylko słodycz i radość, ale również gorycz cierpienia i smutku, człowiek nie może istnieć tylko dla siebie ale również dla innych, nie wolno uciekać od rzeczywistości i żyć marzeniami, kto ciężko zgrzeszy za życia, będzie również cierpiał po śmierci.

Główni bohaterowie – cz. II

- **Świat żywych:**
- Guślarz
- Chór wieśniaków i wieśniaczek
- Pasterka w żałobie

- **Świat zmarłych:**
- Aniołki (Rózia i Józio)
- Widmo Złego Pana
- Chór Ptaków Nocnych
- Dziewczyna (duch Zosi)
- Tajemnicze Widmo

Plan wydarzeń – część II

- Rozpoczęcie obrzędu Dziadów
- Wezwanie duchów lekkich
- Pouczenie wygłoszone przez duchy lekkie
- Wezwanie duchów ciężkich
- Opowieść Kruka o okrucieństwie Pana
- Opowieść Sowy o bezlitosnym Panu
- Pouczenie i przestroga Widma
- Wezwanie duchów pośrednich
- Pouczenie wygłoszone przez ducha Zosi
- Koniec Dziadów i przybycie tajemniczego Widma

Tło historyczne – Dziady cz. III

- Dziady cz. III powstały w czasie pobytu Mickiewicza w Dreźnie w 1832r. Stąd też bywają nazywane drezdeńskimi.
- Poeta przechodził na początku 1832 roku poważny kryzys duchowy. III część Dziadów była dramatyczną próbą rozliczenia się poety z samym sobą.
- Kanwą akcji jest autentyczne wydarzenie, jakim było uwięzienie poety wraz z najwybitniejszymi działaczami Towarzystwa Filomatów w październiku 1832 roku i osadzenie ich w zamienionym na więzienie klasztorze ojców Bazylianów w Wilnie (nasilone represje wobec Polaków i Litwinów).

Co jest tematem części III?

- Utwór nawiązuje do aresztowania młodzieży zaangażowanej w działania tajnych stowarzyszeń w 1823 r. i późniejsze liczne represje. Utwór mówi o ogromie cesarskich zbrodni.
- Tematem utworu jest męczeńska historia Polaków, mesjanistyczna wizja naszych dziejów, dzięki którymi będzie możliwe nie tylko wyzwolenie narodu polskiego, ale zbawienie całej ludzkości.

Czas i miejsce akcji – cz. III

Czas: Bardzo precyzyjnie można określić czas akcji Prologu: rozgrywa się ona dokładnie w dniu 1 listopada 1832 roku. Prolog od sceny IX, zamykającej część dramatyczną utworu, dzieli prawdopodobnie rok. Opisana w Ustępie III części podróż bohatera do Petersburga ma więc miejsce w listopadzie 1824roku.

Miejsce: Akcja rozgrywa się na terenach byłej Rzeczypospolitej: Na Litwie (Wilno), w Polsce (Warszawa), na Ukrainie (okolice Lwowa) oraz w Rosji (Petersburg).

Zgodnie z konwencją dramatu romantycznego akcja utworu rozgrywa się w dwóch płaszczyznach: realnej, czyli ziemskiej oraz metafizycznej, czyli duchowej, które się uzupełniają i przeplatają.

Plan wydarzeń

1. Symboliczna zmiana imienia Gustawa na Konrada.
2. Spotkanie więźniów w wigilijną noc w celi Konrada.

Plan wydarzeń

12. Telimena postanawia wydać się za Tadeusza, a Zosi przeznacza na męża Hrabiego. Przedstawia Zosię towarzystwu.

13. Powitanie wracających z polowania mężczyzn przez Telimenę i Zosię. Tadeusz poznawszy swą pomyłkę jest zrozpaczony.

14. Kłótnia Tadeusza i Telimeny.

15. W Hrabi budzi się duch Horeszków – oznajmia, że nigdy nie pogodzi się z dobrowolnym oddaniem zamku w ręce Sopliców. Zmuszony walczyć w obronie siebie i Gerwazego, wymyka się z ruin.

16. Narada nad zemstą. Gerwazy podsuwa pomysł najazdu na Soplicowo.

17. Sędzia przygotowuje pozew do Hrabiego. Hrabia udał się do Dobrzyna.

18. Robak oznajmia Sędziemu, że wojna jest bliska, a po niej Polska będzie wolna. Namawia sędziego by objął dowództwo powstania na Litwie

19. Szlachta dobrzyńska zbiera się u Maćka nad maćkami, by radzić nad słowami Robaka, niestety patriotyczne zamierzenia niweczy Gerwazy – namawia do zajazdu na Soplicowo.

20. Kłótnia Tadeusza z Telimeną. Tadeusz zostaje aresztowany przez Hrabiego.

Plan wydarzeń

21. Dżokeje Hrabiego napadają na Soplicowo, zamykają jego mieszkańców w dworku, szlachta dobrzyńska urządza wielką ucztę korzystając z zapasów Sędziego.

22. Do Soplicowa przybywa regiment Rosjan, żołnierze aresztują szlachtę.

23. Z pomocą przybywa Robak, dzięki jego fortelowi udaje się uwolnić Dobrzyńskich i już wszyscy razem walczą przeciw Rosjanom. Polacy wygrywają bitwę ale w obawie o wolność ci, którzy brali w niej udział, muszą udać się na emigrację.

24. Ranny w bitwie Jacek wyznaje swoje winy na łożu śmierci i uzyskuje przebaczenie Gerwazego.

25. Rok 1812, do Soplicowa na czele Legionów Polskich przybywają generałowie: Kniaziewicz, Małachowski, Giedrojć, Grabowski. Odbywają się zaręczyny Tadeusza i Zosi. Jankiel gra swój koncert, zostaje odtańczony ostatni Polonez. Nad roztańczonym i rozśpiewanym Soplicowem zachodzi Słońce.

Wątki epopei

- **Wątek główny** – burzliwe dzieje Jacka Soplicy.
- **Wątek niepodległościowy** – akcja Pana Tadeusza rozgrywa się w czasach wojen napoleońskich. Ks. Robak, próbując naprawić swoje dawne winy, agituje polską szlachtę do powstania i walki u boku Napoleona. Usiłowania jego niweczy Klucznik, który zapał szlachty wykorzystuje przeciwko Soplicom, doprowadzając do zajazdu. Jednak gdy pojawia się wspólny wróg, Rosjanie, następuje pogodzenie wszystkich stron sporu i wspólna walka przeciw Moskalom.
- **Wątek sporu o zamek** – proces sporu między Sędzią a Hrabią
- **Wątek romansowy** – pomiędzy Tadeuszem, Telimeną a Zosią
- **Wątek Kusego i Sokoła** – kłótnia Asesora z Rejentem o to, czyj chart jest bardziej sprawny.

Problematyka utworu

1. Obraz szlachty polskiej – bohatera zbiorowego utworu: Szlachta została zobrazowana w sposób barwny i bogaty. Mickiewicz w „Panu Tadeuszu” pokazał mentalność i obyczajowość prowincjonalnej szlachty i reprezentującej bardzo ważne dla bytu narodowego wartości (siłę więzi społecznej, patriotyzm, prywatę, pychę, pieniactwo).

Problematyka utworu

2. Tradycja a tożsamość narodowa: jednym z podstawowych elementów decydujących o narodowej odrębności była narodowa tradycja, zamykająca się w zbiorze wartości, obyczajowości i historii. Mickiewicz, rekonstruując historię przy zachowaniu szczegółów i rodzinnego kolorytu, wprowadzając czytelnika do Soplicowa, wprowadza go do serca ojczyzny, centrum polszczyzny.

Mesjanizm – co to takiego?

Problematyka utworu

3. Miłość do rodzimego krajobrazu i narodu:

Pan Tadeusz jest polską epopeją narodową też z uwagi na ładunek miłości do ziemi, narodu, ojczyzny, jaki został w nim wyrażony.

Miłość do ziemi, do ojczystego krajobrazu uwidacznia się w opisach, które są wyjątkowe, niepowtarzalne, obdarzone indywidualnymi cechami istoty żywej. Poeta często wyraża też słowa zachwytu wprost, bez uciekania się do opisu.

W przedstawieniu postaci widoczna jest ta sama miłość. Mickiewicz zdaje sobie sprawę, ze wszystkich wad szlachty, ale je wybacza. Z mniejszych przywar kpi bez złośliwości, a podkreśla zalety. Kocha naród za jego patriotyzm, męstwo, ofiarność.

Ekranizacja z 1928 roku

- **Pan Tadeusz** − polski film niemy z 1928 roku, zrealizowany na podstawie epopei Adama Mickiewicza z 1834 pod tym samym tytułem. Film wyreżyserował Ryszard Ordyński, scenariusz napisali Andrzej Strug oraz Ferdynand Goetel. Premiera odbyła się w listopadzie 1928. Przez wiele lat dzieło uważano za zaginione, dopiero w 2006 odnaleziono większość nakręconego materiału. W 1999 Andrzej Wajda dokonał drugiej ekranizacji poematu, również pod tym samym tytułem.

Ekranizacja z 1999 roku

Pan Tadeusz – pełnometrażowy film fabularny w reżyserii Andrzeja Wajdy.

Pierwszy raz Pana Tadeusza wyświetlono w Watykanie na specjalnym pokazie dla papieża Jana Pawła II w obecności Andrzeja Wajdy i aktorów.

Polonez z filmu, wzorowany na melodii poloneza „A jak będzie słońce i pogoda”, na studniówkach i balach gimnazjalnych zastąpił najpopularniejszego wcześniej w tej roli poloneza Ogińskiego „Pożegnanie Ojczyzny”.

Polonez, wraz z prawie całą resztą muzyki, został skomponowany i nagrany jeszcze przed rozpoczęciem zdjęć do filmu, czyli w odwrotnej kolejności, niż zwykle jest to robione. Andrzej Wajda wspomina, że w pewnym sensie film był kręcony do gotowej już muzyki, szczególnie do poloneza, który był swoistą wskazówką, jak ma ten film wyglądać.

Zródła:

- A. Mickiewicz; Pan Tadeusz; Wyd. Greg 2013 r.
- D. Kozicka i in.; Słownik bohaterów literackich; Park Edukacja 2007 r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Strona_g%C5%82%C3%B3wna

Dziękuję za uwagę

Aleksandra Janus-Holka

Biblioteka Centrum Kształcenia Praktycznego i Ustawicznego w Zabrzu